

# การวิเคราะห์คุณค่าพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์บ้านโพน

## ตำบลโพนทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

An Analysis of the Value of Wooden Buddha Images at Phuttha - Pradit Temple, Ban Phon, Phon Thong Subdistrict, Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province

พระคมสัน อภินนโท (ทับคำภา)<sup>1</sup>,

จรัส ลีกา<sup>2</sup>, สุวิน ทองปิ่น<sup>3</sup>, อุทัย กมลศิลป์<sup>4</sup>

พระมหาพพน กตสารโ (แสงย้อย)<sup>5</sup> และ พลเผ่า เพ็งวิภาศ<sup>6</sup>

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น<sup>1,2,3,4,5,6</sup>

Phra Khomsan Abhinandho (Thapkhampa)<sup>1</sup>,

Jaras Leeka<sup>2</sup>, Suwin Thongpan<sup>3</sup> and Uthai Kamolsil<sup>4</sup>

PhramahaPaphon Katasaro (Saengyoi)<sup>5</sup> and Phonphao Phengwiphat<sup>6</sup>

Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus<sup>1,2,3,4,5,6</sup>

Corresponding Author, E-mail: Khomsan22521@gmail.com

\*\*\*\*\*

### บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติและพัฒนากการพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์บ้านโพน ตำบลโพนทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม และ 3) คุณค่าพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโพน ตำบลโพนทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ 5 รูป นักวิชาการ 5 คน และปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาตามหลักทฤษฎี

ผลการวิจัยพบว่า 1. ประวัติและพัฒนากการพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา พบว่า หลังจากที่พระพุทธรูปเจ้าปริณิพพาน ประมาณ 300 ปี ช่างชาวกรีกได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นครั้งแรกด้วยหินแกรนิต เพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้า การสร้างพระพุทธรูปนั้นสร้างจากลักษณะของมหาบุรุษของพระพุทธรูปเจ้า

\* ได้รับบทความ: 26 กรกฎาคม 2565; แก้ไขบทความ: 26 ธันวาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 31 ธันวาคม 2565

ต่อมาได้มีพัฒนาการในการสร้างพุทธรูปในลักษณะต่าง ๆ สำหรับวัสดุที่ใช้สร้างมีมากมาย เช่น ปูน ทอง โลหะ และไม้ เป็นต้น

2. พระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโพน ตำบลโพนทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พบว่าการสร้างพระพุทธรูปไม้ชาวบ้านจะเลือกไม้มงคลและไม้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มา เช่น ไม้โพธิ์ ไม้มะขาม ไม้จันทร์ เป็นต้น พระพุทธรูปไม้สร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธรูปบูชา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นเครื่องสติเตือนใจให้ทำความดีและละเว้นความชั่ว เป็นเครื่องสติเตือนใจไม่ให้ประมาท และเป็นการเผยแพร่หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

3. คุณค่าพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโพน ตำบลโพนทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พบว่าคุณค่าคือประโยชน์ที่เกิดจากพระพุทธรูปไม้ มีดังนี้ 1) คุณค่าทางศิลปกรรม 2) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ 3) คุณค่าทางจริยศาสตร์ 4) คุณค่าทางศาสนา 5) คุณค่าทางจิตใจ 6) คุณค่าทางสังคม 7) คุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณี

**คำสำคัญ:** คุณค่า; พระพุทธรูปไม้

## Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the history and development of Buddha images in Buddhism; 2) to study the wooden Buddha images of Phuttha - Pradit Temple, Ban Phon, Phon Thong Sub-district, Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province and 3) to analyze the value of wooden Buddha images at Phuttha - Pradit Temple. This study was carried out by means of qualitative research. The research tool was an in-depth interview form and focus group discussion. The key informants were five monks, five scholars, and five village philosophers. The obtained data were interpreted by descriptive analysis using the inductive method.

The research results were as follows:

1. History and development of Buddha images in Buddhism: about 300 years after the Buddha passed away, Greek artisans built the first Buddha image with granite to represent the Buddha. The creation of the Buddha image is based on the characteristics of the Buddha's great man. Later, there have been developments in the construction of Buddha images in various ways for many materials such as cement, gold, metal, and wood.

2. The wooden Buddha images of Phuttha - Pradit Temple, Ban Phon, Phon Thong Sub-district, Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province: to create a wooden Buddha image, villagers will choose auspicious wood and wood related to Buddhism, such as Bodhi, Tamarind, Sandalwood, etc. The wooden Buddha image was built for Buddhist worship as a mental anchor and a reminder to do good and refrain from evil, not to be careless, and to spread the teachings of the Buddha.

3. The value of wooden Buddha images at Phuttha- Pradit Temple: the values are benefits derived from wooden Buddha images as follows: (1) artistic value, (2) aesthetic value, (3) ethical value, (4) religious value, (5) spiritual value, (6) social value and (7) cultural and tradition value.

**Keywords:** Value; Wooden Buddha Images

## บทนำ

พระพุทธรูปไม้เป็นงานสร้างสรรค์ด้วยศรัทธาอันแรงกล้าหาที่เปรียบมิได้ต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์และต่อพระสงฆ์สาวกขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นนื่อนานาบุญ และอีกประการหนึ่งพระพุทธรูปไม้อีสานยังเป็นการแสดงออกของความงามในเชิงศิลปะที่มาจากอุดมคติพระพุทธรูปไม้อีสานจึงถูกสร้างขึ้นในฐานะสัญลักษณ์ของสังคมซึ่งเป็นตัวแทนของความดีในสังคมที่มีอุดมคติไปสู่ความดีในทางศาสนาและสะท้อนออกมาเป็นรูปธรรมที่แสดงความงามทั้งภายนอกและภายในของผู้สร้าง เมื่อเป็นเช่นนี้พระพุทธรูปไม้อีสานจึงเป็นการแสดงออกของความดี ความงาม และความจริง (กานต์ กาญจนพิมาย, 2553)

พระพุทธรูปไม้ที่ถือว่าเก่าแก่ของภาคอีสาน คือ พระติ้ว หรือพระเทียมซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดโสกาส (วัดศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแกะสลักด้วยไม้ดี๊ว ลงรักปิดทอง สร้างเมื่อพุทธศักราช 1328 สมัยศรีโคตรบูร ขนาดหน้าตักกว่า 39 ซม. สูง 60 ซม. มีอายุประมาณ 1232 ปี และเป็นที่น่าสนใจว่าหนังสือชื่อประวัติพระพุทธรูปต่าง ๆ ที่กรมการศาสนาจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2525 ได้กล่าวถึงพระพุทธรูปปางห้ามแก่นจันทร์ อันแสดงว่าได้มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นเป็นครั้งแรก และเป็นการสร้างพระพุทธรูปที่แกะสลักด้วยไม้แก่นจันทร์เป็นครั้งแรกซึ่งมีใจความว่า “เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จขึ้นไปจำพรรษา แสดงธรรมโปรดพระพุทธรูปมารดาในเทวพิภพ ณ พระแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์เป็นเหตุให้พระเจ้าปัสเสนทิโกศลได้ห่างเหินจากพระบรมศาสดาเป็นเวลานาน มิได้พบเห็นพระบรมศาสดาเป็นเวลาแรมเดือน ความเคารพรักกระตุนเดือนพระทัยให้ทรงระลึกถึง

พระกมลรำพึงรัญจนวนอูมิได้ขาด ด้วยพระองค์มีพระชนม์เป็นสหชาติเสมอด้วยพระชนม์ของพระบรมศาสดา จึงได้รับสั่งให้เจ้าพนักงานหาท่อนไม้แก่นจันทร์หอมอย่างดีมาแล้วโปรดให้ช่างไม้ที่มีฝีมือแกะเป็นรูปพระพุทธรูปแบบปางประทับนั่ง มีพระรูปโฉมโฉมพรรณงามละม้ายคล้ายพระบรมศาสดา แล้วโปรดให้อันเชิญพระไม้แก่นจันทร์นั้นมาประดิษฐาน ยังพระราชานิเวศน์ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เคยเสด็จประทับมาแต่ก่อนพอบรรเทาความอาวรณ์ได้สบายพระทัย ยามเนืองทอดพระเนตร ครั้นภายหลังเมื่อพระบรมโลกเชษฐุ์เสด็จกลับมาจากสรวงสวรรค์แล้วเสด็จมาพระนครสาวัดอีก

พระราชาธิบดีปัสเสนทิโกศล ก็ได้ทูลอาราธนาสมเด็จพระทศพลให้เสด็จไปยังพระราชานิเวศน์ เพื่อให้พระบรมโลกเชษฐุ์ได้ทอดพระเนตรไม้แก่นจันทร์หอม แม้เหมือนพระรูปตั้งเนรมิต ซึ่งได้โปรดให้นายช่างประดิษฐ์จำลองขึ้นเป็นอนุสรณ์ ครั้นสมเด็จพระพุทธราชานิเวศน์ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐ์สถานพระไม้แก่นจันทร์นั้น พระไม้แก่นจันทร์นั้นก็ทำเหมือนหนึ่งว่า มีจิตรู้จักปฏิสนธิภารกิจที่ควรต้องลุกขึ้นถวายความเคารพพระบรมศาสดา ได้ขยับพระองค์เสด็จจากพระแท่นที่ประทับ ครั้นนั้นพระมหามุนีจึงได้ยกพระหัตถ์ชี้ขึ้นห้ามพร้อมด้วยตรัสว่า “เอวัง นิสีหะถะ ขอพระองค์จงประทับนั่งอยู่อย่างนั้นแล”

ครั้นสิ้นกระแสพระพุทธานุญาต พระไม้แก่นจันทร์ก็ลีลาศขึ้นประทับนั่งยังพระแท่นเดิม นั้นพระเจ้าปัสเสนทิโกศลทรงประสพความอัศจรรย์ ก็ทรงโสมนัสเลื่อมใสศรัทธาในพระบารมี ได้ทรงอาราธนาพระชินสีห์พุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก เสวยพระกระยาหารบิณฑบาตในพระราชานิเวศน์ ท้าวเธอได้เสด็จอภิศาศด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ด้วยความเคารพเป็นอันดี ครั้นเสร็จภักตกิจแล้วพระพุทธองค์ก็ถวายพระพรลา พาพระภิกษุสงฆ์สาวกเสด็จกลับไปประทับยังพระเชตวันาราม พระพุทธรูปที่เรียกวาดตอนทรงยกพระหัตถ์ห้ามพระไม้แก่นจันทร์นั้น เป็นนิमितมูลเหตุให้สร้างพระพุทธรูปที่เรียกว่า “ปางแก่นจันทร์” (กรมการศาสนา, 2525 : 181-183)

พุทธศาสนการสร้างพระพุทธรูปไม้ภาคอีสานเพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธรูป ในการกราบไหว้ สร้างขึ้นเพื่อเป็นสิ่งสักการบูชา สำหรับวัสดุในการสร้างพระพุทธรูปในยุคแรกซึ่งยังไม่มีช่างที่ทันสมัย และหาวัสดุในการก่อสร้างยากลำบาก พุทธศาสนิกชนก็ได้นำเอาไม้ซึ่งถือว่าเป็นวัสดุที่หาได้ง่าย นำมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูป ต่อมาก็ได้มีการสร้างพระพุทธรูปด้วยทอง บ้าง สำฤทธิ์บ้าง ปูนบ้าง ฯลฯ สำหรับการสร้างพระพุทธรูปในภาคอีสานนั้นในยุคแรกนิยมสร้างพระพุทธรูปด้วยไม้ ส่วนไม้ที่นำมาสร้างพระพุทธรูปนั้น จะมีการคัดเลือกเอาไม้ที่เป็นไม้มงคล เช่น ไม้โพธิ์ซึ่งเป็นต้นไม้ที่เป็นคู่สหชาติของพระพุทธรูปเจ้าเหมาะสำหรับการนำมาสร้างสิ่งที่เป็นตัวแทนของพระพุทธรูปอย่างยิ่ง และไม้ที่คนไทยถือว่าเป็นไม้ที่เป็นมงคลตามความหมายของชื่อไม้ ไม้ที่มีความสัมพันธ์กับพุทธประวัติ และไม้ที่มีความแข็งแรงคงทน เช่น ไม้ยอ ไม้โพธิ์ ไม้แก่นมะขาม เป็นต้น ชาวบ้านจะสร้างพระพุทธรูปไม้ตามพุทธลักษณะด้วยเครื่องมือง่าย ๆ โดยไม่เน้นความถูกต้องทางกายภาพ แต่จุดประสงค์การสร้างพระพุทธรูปไม้นี้ เพื่อเป็นพุทธรูปบูชา และการไถ่บาป บรรเทาความทุกข์และความสุขในชีวิต จึงได้นำมาตั้งในที่ที่เหมาะสม (บุษบา กิติจันทร์โรภาส, 2539)

การสร้างพระพุทธรูปไม้เพื่อให้เป็นที่สักการบูชาและเป็นการสร้างบุญกุศลอย่างยิ่ง พระพุทธรูปไม้จึงถูกสร้างขึ้นโดยกลุ่มคนสองกลุ่ม คือ กลุ่มชาวบ้านและกลุ่มช่างหลวง การสร้างนั้นอาจจะทำเป็นหมู่คณะหรือเป็นส่วนบุคคลก็ได้ขึ้นอยู่กับแรงศรัทธาและฐานะของผู้สร้างนั้น ๆ ผู้สร้างบางยุคสมัยนิยมเขียนคำอธิษฐานและบอกจุดประสงค์ในการสร้างพระพุทธรูปว่า สร้างเพื่อค้าชูศาสนา ขอเป็นเครื่องนำผู้สร้างไปสู่เมืองฟ้าและนิพพาน สร้างไว้เพื่อเป็นที่กราบไหว้และสักการะแก่คนและเทวดาทั้งหลาย หรือผู้สร้างปรารถนาเป็นผู้ชายผู้ประเสริฐ ได้บวชในสำนักพระศรีอริยเมตไตรย ได้เป็นพระอรหันต์เหมือนพระสารีบุตร หรือพระโมคคัลลานะแนวความคิดการสร้างพระพุทธรูปไม้ของชาวอีสานอาจได้อิทธิพลจากตำนานพุทธศาสนาโดยตรงซึ่งน่าจะสืบทอดมรดกมาทางความเชื่อโดยปรากฏหลักฐานจากเรื่องตำนานพระแก่นจันทร์ที่ได้แบบอย่างมาจากอินเดียหรือศรีลังกาดังกล่าวแล้ว แนวคิดนี้น่าจะมีมาตั้งแต่ยุคต้นที่ชาวอีสานรับอิทธิพลทางศาสนาเข้ามาทางอาณาจักรล้านนา และบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขง ในการทำรูปเคารพ มักทำขึ้นเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับต้นไม้สำคัญหลายชนิดที่มีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นในทางพุทธศาสนาอย่างชัดเจน เช่น ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ต้นสาละ ต้นมุจลินทร์ ต้นหว้า ต้นจิก เป็นต้น จึงชวนให้คิดว่า การนำไม้ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปนั้นก็น่าจะเนื่องมาจากศรัทธา ความเชื่อเป็นปัจจัยสำคัญ ในปัจจุบันพระพุทธรูปไม้เก่าแก่ยังพบเห็นอยู่ตามวัดในชนบทภาคอีสานหรือภาคเหนือ ส่วนใหญ่เคยเป็นพระประธานในโบสถ์มาก่อนบางวัดมีการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี บางวัดก็ปล่อยร้างให้ชำรุดทรุดโทรม และมีการนำพระพุทธรูปไม้เก่าแก่มาบูรณะใหม่ด้วยการทาสีเพื่อให้ดูใหม่ขึ้น ถือว่าเป็นการทำลายโบราณวัตถุโดยไม่รู้ตัว และเป็นการทำลายคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ของพระไม้ให้มีคุณค่าน้อยลง

พระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโนน ตำบลโนนทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปไม้จำนวนมาก ซึ่งทางวัดได้เก็บรวบรวมและอนุรักษ์พระพุทธรูปไม้ไว้เป็นจำนวนมาก ถือว่าเป็นแหล่งพระพุทธรูปไม้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคอีสาน วัดพุทธประดิษฐ์เห็นความสำคัญและคุณค่าของพระพุทธรูปไม้ ซึ่งที่สำคัญ ณ ปัจจุบันนี้ การสร้างพุทธด้วยไม้ก็ไม่นิยม และยังมีบางวัดที่นำพระพุทธรูปไม้ไปทิ้งหรือปล่อยให้พุทธรูปไม้ถูกทำลาย ถ้าเป็นอย่างนี้ต่อไปในภาคหน้า จะทำให้พระพุทธรูปไม้สูญหายไป เพราะในปัจจุบันนี้ไม่นิยมสร้างพระพุทธรูปด้วยไม้อีกต่อไปแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องมีการทำวิจัยพระพุทธรูปไม้ เพื่อให้ชาวพุทธได้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธรูปด้วยไม้ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านภูมิปัญญา คุณค่าทางศิลปะ ความพยายามในการสร้างจากศรัทธาอันแรงกล้า ถ้าไม่มีการทำวิจัยก็จะทำให้พระพุทธรูปไม้หมดความสำคัญและหายไปโดยที่ชาวพุทธไม่เห็นคุณค่าของพระพุทธรูปไม้

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้เห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คุณค่าพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโนน ตำบลโนนทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม” เพื่อให้เห็นคุณค่าของพระพุทธรูปไม้ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนอีสานที่ได้รับคติความเชื่อ

ความศรัทธาในการสักการบูชาพระพุทธรูปไม้ จนเกิดเป็นคุณค่าต่อตนเองและต่อสังคม เป็นคติในการดำเนินชีวิตและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน และสังคมจนเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ดงามต่าง ๆ ในชุมชนสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าและคติธรรมของพระพุทธรูปไม้ในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และคุณค่าทางคติธรรมว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอีสานอย่างไร

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการพระพุทธรูปไม้ในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโพธิ์ ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโพธิ์ ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

### วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดเมนการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม
2. พื้นที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการวิจัย คือ วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโพธิ์ ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปไม้เป็นจำนวนมาก และวัดที่มีการเก็บรักษาอนุรักษ์พระพุทธรูปไม้มาเป็นเวลาอันยาวนาน
3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก 3 ประการ คือ 1) เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องพระพุทธรูป 2) เป็นผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา 3) เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่แท้จริงได้ โดยการจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้ 1) พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป 2) นักวิชาการ จำนวน 5 คน 3) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 คน
4. เครื่องมือ การสร้างเครื่องมือ และการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
  - 1) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม
  - 2) การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้
    - 2.1) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับประวัติการสร้างพระพุทธรูป การสร้างพระพุทธรูปไม้ และคุณค่าของพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์
    - 2.2) หลังจากร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว นำร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา

2.3) แก้ไขแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่ม ตามอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ แล้วนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่ม ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คนในตรวจสอบความถูกต้องของภาษา เนื้อหาและวิจัย

#### 5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ

1) เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตพฤติกรรม

2) เอกสารทุติยภูมิ ประกอบมี อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ตำราวิชาการ และงานวิจัย

2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธีใน 3 ประเด็น ดังนี้ 1) ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา 2) พระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ 3) คุณค่าพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์

#### ผลการวิจัย

1. ประวัติและพัฒนากการพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา : การสร้างพระพุทธรูปไม่ใช่การสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้าแต่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธองค์ พระพุทธรูปจึงมีรูปแบบและลักษณะที่แตกต่างกันตามยุคสมัยและสกุลช่างที่ทำอาจทำด้วยโลหะ ปูน หิน ดินเหนียวหรือไม้ มีขนาดที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ค่านิยม แต่สิ่งสำคัญในการสร้างพระพุทธรูปทุกยุคสมัยและทุกตระกูลช่างจะมีสัญลักษณ์สำคัญที่เป็นเครื่องบ่งบอกว่ารูปนั้นเป็นพระพุทธรูป จะต้องคง มหาบุริสลักษณะ หรือลักษณะของมหาบุรุษรวม 32 ประการ เอาไว้ ประเด็นสำคัญในการสร้างพระพุทธรูปมีจุดประสงค์ที่เป็นคุณค่าที่แท้จริงคือเพื่อให้หม่อมระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระมหากรุณาคุณ ทั้งยังเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้ทำชั่วด้วยการระลึกถึงพระคุณของพระองค์เรียกว่า พุทธานุสสติ การได้บูชาพระพุทธรูปก่อให้เกิดการระลึกถึงพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะการระลึกถึงพระพุทธรูปคุณ และพระพุทธรูปจิรายัตร์ที่พระองค์ได้ทรงปฏิบัติ ซึ่งในความเป็นมาของการสร้างพระพุทธรูปก็ให้เห็นได้ว่า ในยุคแรกของการสร้างพระพุทธรูปก็เพราะระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า และการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาทำให้พระพุทธรูปที่เป็นนามธรรมถูกสื่อมาในรูปธรรม ซึ่งบุคคลสามัญทั่วไปสามารถมองเห็นได้ง่าย ข้อนี้ถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่เป็นคุณค่าแท้ได้ และพระพุทธรูปไม้ที่ถือว่าเก่าแก่ของภาคอีสานคือพระตี้วหรือพระเทียม ประดิษฐานอยู่ที่วัดโอกาส (วัดศรีบัวบาน) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแกะสลักด้วยไม้ดีดลงรักปิดทอง สร้างเมื่อพุทธศักราช 1328 สมัยศรีโคตรบูร ขนาดหน้าตักกว่า 39 ซม. สูง 60 ซม. อายุประมาณ 1,232 ปี ปัจจุบันประดิษฐาน ณ บุษบกภายในพระอุโบสถของวัด

**2. พระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโพน ตำบลโพนทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม :** พระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ มีจำนวนมากมาย ซึ่งสร้างขึ้นจากอิริยาบถของพระพุทธเจ้า และอริยบทที่นำมาสร้างเป็นพระพุทธรูปไม้นั้นมี 3 ปาง ส่วนค่านิยมในการสร้างพระพุทธรูปไม้ที่พุทธศาสนิกชนนิยมสร้าง คือปางสมาธิ ปางเปิดโลกและปางมารวิชัย เพราะข้อจำกัดในเรื่องของขนาดไม้และนิยมแกะสลักพระไม้เป็นพระปางประจำวันเกิด แต่คงมหาบุริสลักษณะทั้ง 32 ประการไว้ ลักษณะของพระพุทธรูปไม้มีรูปแบบและลักษณะเฉพาะหากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วสามารถแบ่งรูปแบบของพระไม้ในภาคอีสานออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มช่างพื้นบ้าน การสลักค่อนข้างอิสระไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวช่างแกะสลักมีอิสระที่จะสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมได้อย่างเสรีจึงทำให้รูปแบบขององค์พระไม้มีแบบแผนใด ๆ แต่ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดของไม้เป็นสำคัญ ส่วนมากนิยมทำส่วนแขนแนบชิดกับลำตัว เพราะถ้าหากแขนกางยื่นออกมามากไม้อาจจะหักได้ง่าย 2) กลุ่มอิทธิพลช่างหลวง พระไม้กลุ่มอิทธิพลช่างหลวงหมายถึงรูปแบบของงานประติมากรรมที่ทำโดยช่างพื้นบ้าน แต่ได้รับอิทธิพลทางคติความเชื่อและรูปแบบการทำงานอย่างช่างหลวง หรือการเลียนแบบช่างหลวงหรืองานช่างหลวงที่อพยพโดยย้อยถิ่นฐานจากเมืองหลวงสู่ท้องถิ่น

การเลือกพันธุ์ไม้มงคลเพื่อแกะสลักพระพุทธรูป ตามคตินิยมจะใช้ไม้ที่เป็นมงคลเป็นไม้ที่มีชื่อดีที่เป็นสิริมงคล เช่น ไม้คุณหมายถึงการค้าคุณอยู่ดีมีแฮง ตามคติอีสานและไม้ที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าหรือตำนานเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ไม้มงคลที่นิยมนำมาทำพระไม้ในภาคอีสาน มีดังนี้ 1) ไม้โพธิ์ เป็นต้นไม้ชั้นสูง เป็นโพธิ์บังลังก์ในการตรัสรู้และอนุตรตรัสสมาธิโพธิญาณแห่งพระตถาคตเจ้า 2) ไม้คุณ คำว่า คุณ ในภาษาอีสาน หมายถึง ความเป็นสิริมงคลและการค้าคุณให้อยู่เย็นเป็นสุข 3) ไม้ยอ หมายถึง การยกย่องสรรเสริญ การนำต้นยอมาทำพระไม้ ก็เพื่อหวังอานิสงส์ให้คนนิยมยกย่อง สรรเสริญเยินยอในสังคมใช้ได้ดีทั้งยอป่าและยอบ้าน 4) ไม้จันทร์ (แก่นจันทร์) ไม้จันทร์ที่มีตำนานเกี่ยวข้องกับประวัติพระพุทธเจ้ามาแต่โบราณ เรียกตำนานนี้ว่า ตำนานพระแก่นจันทร์ 5) ไม้พยอม คำว่า พยอม หมายถึง การช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งตนเองและผู้อื่นการใช้ไม้พยอมมาแกะสลัก เชื่อว่าจะได้อานิสงส์ให้คนอื่นเกื้อกูลให้ไม่มีศรี สุขด้วยลาภยศ สรรเสริญ 6) ไม้ขนุน ภาษาอีสานเรียก ต้นหมากมี คำว่า ขนุน น่าจะหมายถึง การเกื้อหนุนจนเจ้าให้มีความสุขทั้งชาตินี้และชาติหน้า เชื่อว่าการนำไม้ขนุนมาแกะพระพุทธรูปจะได้ อานิสงส์ให้คนอื่นเกื้อหนุนจนเจ้า 7) ไม้กระโดน คำว่า โคน ในภาษาอีสานหมายถึง นาน การนำไม้กระโดนมาแกะพระพุทธรูปเชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์ ให้ผู้แกะมีอายุยืนนาน เช่นเดียวกับชื่อไม้กระโดน 8) ไม้มะขาม เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ลำต้นและกิ่งก้านแข็งแรง โดยเฉพาะลำต้นที่มีอายุยาวนาน เชื่อว่าถ้าใช้ไม้แก่นขามาแกะสลักพระพุทธรูปจะทำให้ได้อานิสงส์อายุยืน และมีรูปร่างแข็งแรง สรุปได้ว่าในการเลือกพันธุ์ไม้เพื่อแกะสลักพระพุทธรูปของคนทั่วไปและคนภาคอีสาน จะมีคตินิยมเลือกพันธุ์ไม้ที่เป็นสิริมงคลเหมือนกัน

### 3. คุณค่าพระพุทธรูปไม้ของวัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโพน ตำบลโพนทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

1) คุณค่าด้านศิลปกรรม ด้านศิลปกรรมพระพุทธรูปไม้อีสานสามารถแบ่งศิลปกรรมออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะกลุ่มช่างผู้สร้างพระพุทธรูปไม้อีสาน คือ กลุ่มช่างพื้นบ้านไม่ได้เป็นช่างโดยอาชีพเป็นชาวบ้านที่มีอาชีพทำไร่ทำนาทั่วไปไม่มีความรู้และทักษะในการแกะสลักพระไม้แต่มีความสนใจในการแกะพระด้วยใจและแรงศรัทธา ดังนั้นผลงานที่ปรากฏจึงเป็นแบบพื้นบ้านหากใช้หลักเกณฑ์มาตรฐานมาตัดสินถึงความประณีตงดงามคงไม่ได้แต่ถ้าตัดสินด้วยเกณฑ์แห่งศรัทธาแล้วคงมีคุณค่าที่ประเมินค่าไม่ได้ถือได้ว่าเป็นศิลปกรรมที่ถูกรังสรรค์ออกมาจากแรงศรัทธาภายในเป็นงานช่างที่เปี่ยมด้วยความบริสุทธิ์จริง ๆ และกลุ่มช่างพื้นเมือง(ช่างหลวง)เป็นช่างมืออาชีพที่ได้รับการเรียนมีความรู้และทักษะประสบการณ์ด้านงานช่างฝีมือบางครั้งเกิดจากช่างพื้นบ้านที่มีฝีมือดีแล้วถูกทางการหรือเจ้าเมืองเรียกเข้าไปรับใช้จึงได้เรียนรู้ในเชิงทฤษฎีเพิ่มเติมมีการออกแบบก่อนแกะสลักผลงานด้านศิลปกรรมที่ออกมาจากช่างกลุ่มนี้จึงมีความประณีตงดงามและสร้างแรงศรัทธาแก่ผู้พบเห็น

2) คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงามและสิ่งที่งามในงานศิลปะและในธรรมชาติโดยเฉพาะซึ่งตามความหมายในภาษาอังกฤษ คำว่า “Aesthetics” แปลว่า การศึกษาเรื่องความงามหรือปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยความงามหรือความดีหรือปรัชญาศิลปะ ในการสร้างพระพุทธรูปอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการใช้ทฤษฎีสัญลักษณ์มาประกอบ เพราะการที่พระพุทธรูปไม้ได้เหมือนพระองค์จริงของพระพุทธรูปเจ้านั้น มิได้หมายความว่าศิลปินขาดความรู้ ความสามารถ แต่การสร้างพระพุทธรูปนั้นมิได้คำนึงถึงความเหมือนเพียงอย่างเดียว แต่ยังคำนึงถึงปรัชญาที่สอดแทรกอยู่ในองค์พระพุทธรูปด้วย การสร้างพระพุทธรูปเป็นการถ่ายทอดแนวคิดและจินตนาการที่สะท้อนถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปเจ้ามาเป็นองค์แทนของพระองค์ในลักษณะของงานศิลปะ ซึ่งนอกจากจะสื่อถึงความดีแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความประสานสอดคล้องกันระหว่างปรัชญาพุทธศาสนาและปรัชญาศิลปะ จนก่อให้เกิดความงามที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพอย่างสูง พระพุทธรูปไม้อีสานเป็นลักษณะเฉพาะที่มีคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดสะท้อนอารมณ์ทั้งในบุคลิกที่เคร่งครึมดุดัน หรือผ่อนคลายด้วยสีหน้าอารมณ์ที่ชัดเจน โดยส่วนใหญ่พระพักตร์จะมีลักษณะที่ยิ้มแย้ม สร้างความรู้สึกที่เป็นกันเองดูผ่อนคลายไม่ตึงเครียด

3) คุณค่าด้านจริยศาสตร์ การกราบไหว้พระพุทธรูปซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จิตต้องไม่ติดอยู่ที่ความเป็นอิฐ หิน ปูน ทอง สำริด นาก ไม้ แต่ควรมององค์พระแล้วน้อมระลึกถึงพระวิสุทธิคุณ พระกรุณาธิคุณ พระปัญญาคุณ แห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พุทธานุสสติ) ที่ทรงค้นพบสัจธรรม แล้วนำมาโปรดเวไนยสัตว์ ให้เห็นทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ที่พิสูจน์ได้โดยการปฏิบัติด้วยสติปัญญาของแต่ละบุคคล ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” วิถีชีวิตของคนอีสานมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับธรรมชาติ (ต้นไม้) จนเป็นแนวทางนำไปสู่การสร้างพระพุทธรูปไม้

เพื่อประโยชน์แก่การสักการบูชาถือว่าเป็นพุทธบูชาและสืบทอดอายุพระศาสนาเป็นสัญลักษณ์เพื่อการทำความดี ในการกราบไหว้พระพุทธรูปไม่เป็นการบูชาพุทธคุณของพระพุทธรูปเจ้าในลักษณะที่เป็นนามธรรม แต่ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรมโดยมีพระพุทธรูปไม่เป็นสัญลักษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และเพื่อความสงบสุขของสังคม

4) คุณค่าทางศาสนา การสร้างพระพุทธรูปไม้ซึ่งรูปเหมือนของพระพุทธรูปเจ้าหรือเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูปองค์ ซึ่งเป็นเหมือนตัวแทนทางศาสนา เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อคนได้เห็นหรือกราบไหว้พระพุทธรูปจะระลึกถึงพุทธคุณเป็นพุทธานุสสติ การสร้างพระพุทธรูปถือว่าเป็นการสืบทอดหรือสานต่อพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่งการสร้างพระพุทธรูปจะเป็นการสื่อถึงพระพุทธรูปของพระพุทธรูปเจ้าและธรรมผ่านพระพุทธรูปไม้ เมื่อเป็นเช่นนี้การสร้างพระพุทธรูปไม้อีสาน จึงเป็นค่านิยมของคนอีสานที่สรรสร้างพระไม้ขึ้นแล้วนำไปถวายไว้ที่วัดเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตน ตามคตินิยมคนอีสานจะใช้ไม้ที่เป็นมงคล พระพุทธรูปถือว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธรูปประการที่ 1 เป็นตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้า เมื่อคนพบเห็นก็เหมือนกับการได้พบหรือได้เห็นพระพุทธรูป ประการที่ 2 เป็นการสื่อถึงหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งการสร้างพระพุทธรูปส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปสร้างขึ้นจากปรัชญาหรือหลักธรรมคำสอนทางศาสนาแล้ว เช่น พระพุทธรูปที่มีพระโมฬี (ยอดจุด) ยอดเศียรแหลมมีลักษณะเหมือนเปลวเพลิง ถึงหมายถึง เป็นผู้มีปัญญาอันเฉียบแหลมสามารถทำลายกิเลสจนหมดสิ้น พระพุทธรูปที่มีพระโมฬีซัดเหมือนกันหอย หมายถึง เป็นผู้หมดกิเลสและกิเลสไม่เกิดขึ้นแล้ว เป็นต้น ประการที่ 3 เป็นที่พึ่งทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน ซึ่งชาวพุทธจะมีพระพุทธรูปไว้บูชาเสมอเพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจ จึงนำไปสู่การทำพระเครื่องเอาไว้สำหรับติดตัวหรือแขวนคอ ซึ่งเป็นค่านิยมของชาวพุทธทั่วโลก ประการที่ 4 เป็นเครื่องหมายของคุณงามความดี เป็นเครื่องเครื่องสติเตือนใจการทำคุณงามความดีละเลิกการกระทำชั่ว แล้วทำจิตใจให้บริสุทธิ์

5) คุณค่าด้านจิตจิตใจ ในภาคอีสานที่มีความนิยมในการสร้างพระพุทธรูปไม้เพื่อเป็นสื่อกลางของการทำความดีงามต่างๆและเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของตนและชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในการเข้ามาของพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลต่อสังคมอีสานโดยสร้างหลักความเชื่อหลักจริยธรรมและพิธีกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อท้องถิ่นให้กับสังคมอีสาน ทำให้วิถีชีวิตของชาวอีสานอยู่ภายใต้สังคมนามพุทธศาสนาควบคู่กับความเชื่อท้องถิ่นที่อยู่ร่วมกันได้ในสังคมเดียวกัน ความเชื่อในทางพุทธศาสนาได้ผสานเข้ากับความเชื่อท้องถิ่นโดยทำให้สังคมอีสานสะท้อนความเชื่อความศรัทธาและคติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ การสร้างพระพุทธรูปไม้อีสานยังเป็นการแสดงออกซึ่งความมั่งคั่งในเชิงศิลปะที่เกิดจากอุดมคติพระพุทธรูปไม้อีสานจึงถูกสร้างขึ้นในฐานะสัญลักษณ์ของสังคมซึ่งเป็นตัวแทนของความดีของสังคมที่มีอุดมคติไปสู่ความดีในทางศาสนาที่สะท้อนออกมาเป็นรูปธรรมที่แสดงความมั่งคั่งทั้งภายนอกและภายในของผู้สร้าง ดังนั้นการสร้างพระพุทธรูปไม้เป็นการทำความดีและยึดหลักตามกรอบของสังคม

ตามความเชื่อในพุทธศาสนา โดยมีจุดประสงค์การสร้างพระพุทธรูปไม้ เพื่อเป็นพุทธานุชา และการไถ่บาป  
ปรารถนาความยั่งยืน และความสุขในชีวิตของตน

6) คุณค่าทางสังคม พระพุทธรูปไม้อีสานเป็นศิลปะที่มีเอกลักษณ์ประจำถิ่นที่นำมาซึ่งความปิติ  
หรือความอิ่มใจด้วยความซาบซึ้งในพระคุณของพระองค์ซึ่งนอกจากเป็นเครื่องระลึกถึงเมื่อได้สักการบูชา  
แล้วยังสามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนเพื่อชีวิตที่ดั่งตามตามคติการสร้างพระพุทธรูปไม้  
ของคนอีสานจึงก่อให้เกิดคุณค่าทางการปฏิบัติเป็นการส่งเสริมจริยธรรมของผู้คนในสังคม การแสดงออก  
ซึ่งความดีในสังคมได้สะท้อนไปสู่ความดีของพุทธศาสนาด้วยเช่นกันซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคมอีสาน  
การสร้างพระพุทธรูปไม้อีสานเป็นเกณฑ์ของความดีในสังคมที่มีหลักความเชื่อจากศาสนาเป็นแรงจูงใจ  
ในการสร้างเพื่อมุ่งไปสู่ความดีของศาสนา นอกจากนั้นการสร้างพระพุทธรูปไม้อีสานยังเป็นการแสดงออก  
ซึ่งความมั่งคั่งในเชิงศิลปะที่มาจากอุดมคติพระพุทธรูปไม้อีสานจึงถูกสร้างขึ้นในฐานะสัญลักษณ์ของสังคม  
ซึ่งเป็นตัวแทนของความดีในสังคมที่มีอุดมคติไปสู่ความดีในทางศาสนาและสะท้อนออกมาเป็นรูปธรรม  
ที่แสดงความมั่งคั่งทั้งภายนอกและภายในของผู้สร้าง ดังนั้นพระพุทธรูปไม้อีสานจึงเป็นการแสดงออก  
ของความดี ความงาม และความจริงของสังคมคนอีสานอย่างแท้จริง

7) คุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณี พระพุทธรูปไม้หรือพระไม้เป็นศาสนวัตถุที่นิยมสร้างเพื่อตอบสนอง  
ความต้องการของสังคมคนอีสาน ที่สะท้อนความวิถีชีวิตประเพณีภูมิปัญญาซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นพระไม้  
ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของคนอีสาน พระพุทธรูปไม้อีสานยังได้แสดงถึงการจัดระบบพุทธปรัชญาออกมา  
ในรูปแบบท้องถิ่นและนำไปใช้ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประเพณีวัฒนธรรมที่สร้างกรอบของคุณธรรมและ  
จริยธรรมของคนในสังคมอีสานให้อยู่อย่างเรียบง่ายมีความเกี่ยวข้องในด้านจริยศาสตร์ว่าด้วยเรื่อง  
ความประพฤติกฎเกณฑ์แห่งการประพฤติ และคุณค่าของพระพุทธรูปไม้อีสานก็เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาท้องถิ่น  
ของชาวอีสานที่ผสมผสานพุทธศาสนากับความเชื่อได้อย่างแนบเนียนด้วยแรงศรัทธาที่เป็นส่วนประกอบหลัก  
ในการสร้างพระพุทธรูปไม้ของชาวอีสานนั้นและยังแฝงไว้ซึ่งแนวความเชื่อในเรื่องไม้ที่มีส่วนที่เป็นความเชื่อ  
ดั้งเดิมมาเป็นฐานความเชื่อในงานสร้างพระพุทธรูป เพราะคนอีสานมีวิถีชีวิตที่ผูกติดอยู่กับความเชื่อเรื่องไม้  
ที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตอยู่ควบคู่กับสังคมอีสานนับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ความเชื่อเรื่องไม้จึงมีความ  
สำคัญกับคนอีสานเป็นอันมาก นอกจากการใช้ประโยชน์จากไม้แล้วคนอีสานมีความเชื่อเกี่ยวกับไม้ต้นไม้อื่น  
และเขตพื้นที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย คติธรรม (Moral) คือ วัฒนธรรม  
ที่เกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตที่ได้มาจากคำสอนของพุทธศาสนาและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต  
ของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยัน หมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ทำดีได้ดี  
เป็นต้น เหนติธรรม (Legal) คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่า  
มีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สหธรรม (Social) คือ  
วัฒนธรรมทางสังคม หรือตกลงของชุมชน รวมทั้งมารยาทต่างๆที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม และวัตถุธรรม  
(Material) คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น วัด อุโบสถ พระพุทธรูป เป็นต้น

## อภิปรายผลการวิจัย

1. พระพุทธรูปไม้ของวัดพุทธประดิษฐ์สร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ตัวแทนของพระธรรม และตัวแทนของคุณงามความดี ที่เกิดจากศรัทธาที่แสดงผ่านงานศิลปะอันงดงามที่เกิดจากอุดมคติ ความเชื่อของสังคมและวิถีชีวิตตามหลักศาสนาที่สะท้อนออกมาเป็นรูปธรรมที่แสดงถึงความงดงามทั้งภายนอกและภายในของผู้สร้าง ซึ่งสอดคล้องกับ (กานต์ กาญจนพิมาย, 2553) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พระพุทธรูปไม้อีสานเชิงปรัชญา” พบว่า พุทธปรัชญาเถรวาทที่มี อิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวอีสาน คือ การเข้ามาของพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลต่อสังคมอีสาน ซึ่งสร้างหลักความเชื่อและพิธีกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อท้องถิ่น อิทธิพลจากพุทธศาสนาได้สร้างหลักจริยธรรมให้กับสังคมอีสาน ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวอีสานจึงอยู่ภายใต้สังคมพุทธศาสนาควบคู่กับความเชื่อท้องถิ่นที่อยู่ร่วมกันได้ในสังคมเดียวกันคติความเชื่อเรื่องไม้ในการสร้างพระพุทธรูปไม้อีสาน ภายหลังจากอิทธิพลของพุทธศาสนาได้เข้ามาในสังคมอีสาน ความเชื่อในทางพุทธศาสนาได้ผสมเข้ากับความเชื่อท้องถิ่นโดยทำให้สังคมอีสานได้สะท้อนความเชื่อความศรัทธาในรูปแบบต่าง ๆ พระพุทธรูปไม้อีสานนับได้ว่าเป็นตัวแทนหนึ่งที่แสดงออกความเลื่อมใสศรัทธาของคนอีสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการสร้างพระพุทธรูปไม้ในฐานะความเชื่อเรื่องไม้ที่เป็นวัสดุหลัก ประกอบกับพิธีกรรมในการสร้าง ดังนั้นคนอีสานจึงผสมผสานความเชื่อท้องถิ่นให้เข้ากับความเชื่อในทางพุทธศาสนาซึ่งมีพระพุทธรูปไม้อีสานเป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งด้วยเช่นกันความสัมพันธ์ระหว่างพุทธเถรวาทกับการสร้างพระพุทธรูปไม้อีสาน เหนือในการตัดสินใจในเรื่องความดีของคนอีสานนั้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เหนือตามหลักทางศาสนาและเกณฑ์ของสังคม การแสดงออกความดีในสังคมได้สะท้อนไปสู่ความดีของศาสนาด้วยเช่นกันซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคมอีสาน การสร้างพระพุทธรูปไม้อีสานเป็นเกณฑ์ของความดีในสังคมที่มีหลักความเชื่อจากศาสนาเป็นแรงจูงใจในการสร้างเพื่อมุ่งไปสู่ความดีของศาสนา นอกจากนั้นการสร้างพระพุทธรูปไม้อีสานยังเป็นการแสดงออกของความงดงามในเชิงศิลปะที่มาจากอุดมคติพระพุทธรูปไม้อีสานจึงถูกสร้างขึ้นในฐานะสัญลักษณ์ของสังคมซึ่งเป็นตัวแทนของความดีในสังคมที่มีอุดมคติไปสู่ความดีในทางศาสนาและสะท้อนออกมาเป็นรูปธรรมที่แสดงถึงความงดงามทั้งภายนอกและภายในของผู้สร้าง ดังนั้นพระพุทธรูปไม้อีสานจึงเป็นการแสดงออกของความดี ความงาม และความจริง

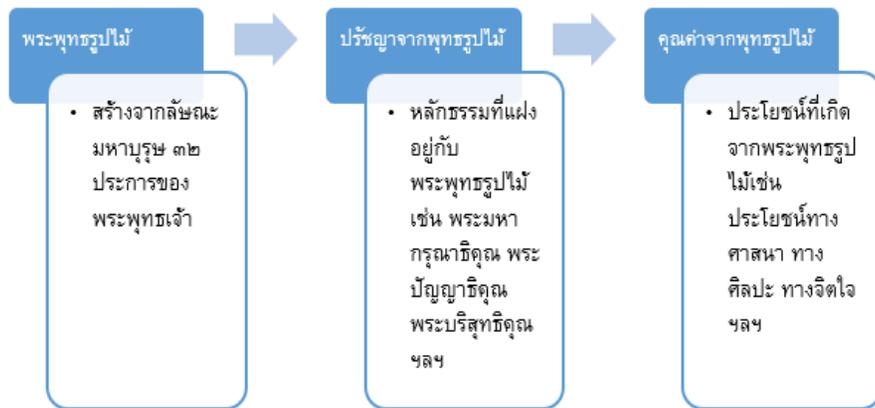
2. พระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ถูกสร้างขึ้นไว้เพื่อสักการบูชาและการสร้างพระพุทธรูปไม้ให้คนสักการบูชา นั้น พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ได้บุญได้กุศลมากและกุศลผลบุญที่ได้กระทำไว้ในชาตินี้จักน้อมนำผู้คนเหล่านั้นมีความสุขทั้งชาตินี้ ชาติหน้า และชาติต่อ ๆ ไปจนถึงบรรลุนิพพาน ซึ่งสอดคล้องกับ (ศิริพงศ์ ศักดิ์สิทธิ์, 2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง “คติการสร้างพระพุทธรูปไม้ในล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า พระเจ้าไม้หรือองค์พระปฎิมาที่สร้างด้วยไม้ ได้ถูกนำมาเชื่อมโยงเกี่ยวกับเรื่องของ “อานิสงส์” ซึ่งหมายถึงผลแห่งกุศลกรรม หรือประโยชน์อันจะได้รับการได้ทำบุญหรือได้สร้างประโยชน์ไว้ชาวล้านนามีความเชื่อว่า

การทำบุญทำกุศลอันมีเจตนาบริสุทธิ์ ย่อมจะได้รับผลแห่งบุญนั้นตอบแทนแม้สิ่งที่ทำขึ้นจะมีมูลค่าเล็กน้อย ซึ่งชาวล้านนามีคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปไม้ก็เพื่อค้ำชูพระพุทธศาสนาให้ครบ 5000 ปี และเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติหรือสัตว์ที่ล่วงลับ เพื่อแก้คำบนและสร้างเป็นพระเจ้าเซตา เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวผู้สร้างเองต่อท้ายด้วยคำปรารภอานิสงส์ที่ได้จากการถวาย คือ สุข 3 ประการ สุขบนโลกมนุษย์ โลกสวรรค์ โลกพระนิพาน เป็นต้น

3. การสร้างพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ พุทธศาสนิกชนจะมีหลักเกณฑ์ในการเลือกไม้ที่จะมาทำพุทธรูป ดังนี้ 1) ไม้ที่หาง่าย 2) ไม้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา 3) ไม้ที่เป็นมงคล 4) ไม้ที่คงทนถาวร และ 5) ไม้ที่แกะสลักแล้วไม้แตกหักง่าย ซึ่งสอดคล้องกับ (บุษบา กิติจันทโรภาส, 2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง “คติความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม” พบว่า ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม มีคติความเชื่อว่า ไม้เป็นวัสดุที่หาง่าย แต่การนำมาแกะเป็นพระพุทธรูปนั้น ได้ยึดเอาความเป็นสิริมงคลของไม้จากความหมายของชื่อไม้ ไม้ที่มีความสัมพันธ์กับพุทธประวัติ และไม้ที่มีความแข็งแรงคงทนเช่น ไม้ยอ ไม้โพธิ์ ไม้แก่นมะขาม เป็นต้น ชาวบ้านจะสร้างพระพุทธรูปไม้ตามพุทธรูปลักษณะด้วยเครื่องมือง่าย ๆ โดยไม่เน้นความถูกต้องทางกายภาพ พระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม นิยมสร้างในปางมารวิชัย และปางพิจารณาชาดกรรม จุดประสงค์การสร้างพระพุทธรูปไม้นี้ เพื่อเป็นพุทธรูปบูชา และการไถ่บาป ปรารถนาความยั่งยืนและความสุขในชีวิต จึงได้นำมาตั้งในที่เหมาะสม

### องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คุณค่าพระพุทธรูปไม้วัดพุทธประดิษฐ์ บ้านโพน ตำบลโพนทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม” ทำให้เกิดองค์ความรู้ คือการสร้างพระพุทธรูปไม้ไม่ได้สร้างจากภาพเหมือนของพระพุทธรูปเจ้าเพราะไม่มีใครเห็นพระพุทธรูปเจ้า หลังจากที่พระพุทธรูปเจ้าปรินิพพานแล้วประมาณ 300 ปี จึงได้มีการสร้างพุทธรูปองค์แรกขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้การสร้างพระพุทธรูปจึงสร้างจากลักษณะ 32 ประการของพระพุทธรูป ส่วนการสร้างพุทธรูปปางต่างและองค์ประกอบของการสร้างนั้นสร้างจากหลักปรัชญา เช่น พระกรุณาธิคุณ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ เป็นต้น ส่วนประโยชน์ที่เกิดจากการสร้างพระพุทธรูปไม้นั้นมีมากมาย เช่น ประโยชน์ทางศาสนา ประโยชน์ทางศิลปะ ประโยชน์ทางจิตใจ เป็นต้น ซึ่งสามารถเขียนออกเป็นรูปภาพได้ ดังนี้



### เอกสารอ้างอิง

- กานต์ กาญจนพิมาย. (2553). การศึกษาวิเคราะห์พระพุทธรูปไม้อีสานเชิงปรัชญา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กรมการศาสนา. (2525). ประวัติพุทธรูปปางต่าง ๆ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- บุษบา กิติจันทรโรภาส. (2539). คติความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองสารคาม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- ศิริพงษ์ ศักดิ์สิทธิ์. (2545). คติการสร้างพระพุทธรูปไม้ในล้านนา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.